

JADWIGA WANIAKOWA* | UNIwersytet Jagielloński

Co ma wspólnego stonka z biedronką, czyli próba ustalenia pochodzenia wyrazu *stonka*¹

Słowa kluczowe: etymologia, nazwy chrząszczy, *stonka*.doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00128>

Celem niniejszych rozważań jest próba znalezienia etymologii wyrazu *stonka* i przedstawienie historii tego wyrazu. Jego pochodzenia próżno szukać w polskich słownikach etymologicznych. Jak wiadomo, stonka ziemniaczana, *Leptinotarsa decemlineata* Say, pospolity szkodnik upraw ziemniaczanych, zjada liście, łodygi, a nawet kwiaty ziemniaków. Mimo że owad jest ogólnie znany, a jego wręcz masowe występowanie było nie lada problemem w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku, co wykorzystywano propagandowo, to jednak etymologia wyrazu *stonka* stanowi zagadkę. Nie podaje pochodzenia tego leksemu także WSJP PAN (s. v.)². Można się tam jedynie dowiedzieć, że wyraz został zanotowany po raz pierwszy w roku 1789, jak podaje Linde. Szkoda tylko, że WSJP PAN nie wyjaśnia, w jakim znaczeniu wyraz ten został poświadczony. Gdy zajrzemy do L (s. v.), z niemałym zdumieniem możemy skonstatować, że *stonka* ma znaczenie ‘biedronka, Coccinella’³, por. „owad mały okrągławy, mający pokrywki czerwoniawe z czarnymi kropkami. Że pospolicie iest barwy czerwoney, dlatego nazwano go kokcynellą, imieniem robaka karmazynowego”⁴. Linde cytuje w swoim hasle *Zoologię dla szkół narodowych*, wydaną w roku 1789 (s. 165)⁵. Mało tego, już kilka lat wcześniej, bo w roku 1780,

* jadwiga.waniakowa@uj.edu.pl; ORCID: 0000-0002-1651-15721 Asumptem do powstania niniejszego tekstu były inspirujące rozmowy z fizjoterapeutą mgr. Krzysztofem Habratem, który nie tylko wspaniale rehabilitował mojego męża po operacji, ale także mobilizował mnie do pracy nad historią i etymologią leksemu *stonka*.

2 Stan z 9 października 2021 r.

3 Przy okazji stwierdzić należy, że etymologia wyrazu *biedronka* też nie jest do tej pory jednoznacznie rozstrzygnięta (por.: Bańkowski ESJP s. v.; Boryś SEJP s. v.; Brückner SEJP s. v. *biedrzeniec*; Sławski SEJP s. v.), przy czym uważam, że najlepiej uzasadnione jest objaśnienie przedstawione przez Wiesława Borysia od psł. **bedro* ‘biodro’. Poza tym warto zauważyć, że zarówno *biedronka*, jak i *stonka* – jako formacje słotwórcze – zawierają te same przyrostki *-n-k-*.4 Wypada od razu objaśnić, o co chodzi w tym cytacie. Otóż łaciński rzeczownik *coccinella* jest derywatem od przymiotnika *coccinus* ‘barwiony szkarłatem, szkarłatny’, który z kolei jest bądź derywowany od *coccum* ‘barwnik szkarłatny otrzymany z owada o tejże nazwie (współcz. *Coccus ilicis* L.), zapożyczonego z gr. κόκκος ‘czerwiec (pasożyt dębu, używany do farbowania na kolor szkarłatny)’, bądź bezpośrednio zapożyczony z gr. κόκκινος ‘szkarłatny’. Co ciekawe, Linde podaje (prawdopodobnie jako odpowiedniki, a więc niepoprawnie) też niem. *Johannisblut* i polnischer *Kermes*, które odnoszą się do czerwca polskiego, zwanego wcześniej po łacinie *Coccus polonicus*, a współcześnie *Porphyrophora polonica* L.5 Autorzy *Zoologii* zaznaczają we wstępie, że „toż samo dzieło, że pierwszy raz w języku Polskim wychodzi, nie może być dokładne” (s. 3) oraz dodają: „ostrzega się także co do wyrazów i imion Polskich, iż te obok położone z Łacińskimi, nie zawsze ściśle podług tych były tłumaczone, stosowano ie raczej do rzeczy, które w Polszczyźnie inaczej odbiiaią” (s. 4). Warto tu nadmienić, że co najmniej współautorem tego dzieła jest J.K. Kluk (por. Hrabec, Peplowski 1963: 245; Szamryk 2020: 57).

Jan Krzysztof Kluk (1739–1796) używa wyrazu *stonka* w znaczeniu ‘biedronka’ (*Coccinella*), czego nie notuje L⁶. J.K. Kluk zawarł tę nazwę w czwartym tomie swojej pracy o zwierzętach (por. Kluk 1780: 29)⁷. Dysponuję też następnym wydaniem z roku 1802 (już po śmierci autora), które jest przedrukiem pierwszego, więc ma identyczną treść (por. Kluk 1802: 30)⁸. Wyraz *stonka* w (jedynym!) znaczeniu ‘biedronka’ występuje również w słowniku Jerzego Samuela Bandtkiego (1806). Rodzi się zatem pytanie, co ma wspólnego *stonka* z biedronką, skoro wyraz *stonka* występuje w takim znaczeniu. Pytań i wątpliwości jest więcej.

Kolejne nasuwają się przy ekscerpacji swil (1861). Wyraz *stonka* jest odesłany w tym słowniku do hasła *czerwiec*, gdzie tylko pierwsze znaczenie odnosi się do owadów, ale nie ma tam jednak mowy o stoncy ziemniaczanej, *Leptinotarsa decemlineata* Say, tylko o owadach pluskwowatych z rodzaju *Coccus*, których „poczwaraki wylęgające się w roślinach, używają się na piękną szkarłatną barwę”⁹. Wymienione są następnie różne gatunki tego rodzaju, lecz żaden z nich nie odpowiada stoncy ziemniaczanej. Wszystko wskazuje natomiast na czerwcę, z których pozyskuje się czerwony barwnik, por. np. gatunek czerwca kaktusowego, *Dactylopius coccus* Costa¹⁰. Natomiast w SW (1900–1927, s. v. *stonka*) mamy znaczenie ‘*Chrysomela*, chrząszcz czterocłonkowy z rodziny stonkowatych’ z synonimem *złotka*¹¹. Co ciekawe, s. v. *złotka* występują dwa zupełnie inne znaczenia: ‘gatunek jabłoni’ i ‘ptak dwuparzystopalcowy (galbula)’ oraz *złotka* *Kolorado* odesłana do hasła *Kolorado*. Tam wreszcie znajdujemy następującą notkę: „*Kolorado, złotka kolorado, doryphora decemlineata, chrząszcz czterocłonkowy stonkowaty*; od krainy amerykańskiej *Colorado*”. Można się zastanawiać, dlaczego w SW rzeźbiony chrząszcz raz jest określony po łacinie jako *Chrysomela*, a w innym miejscu (co prawda pod nazwą *złotka kolorado*) jako *doryphora decemlineata*, ale należy z dużą dozą pewności stwierdzić, że – zwłaszcza w tym drugim wypadku – jest to dzisiejsza *stonka* ziemniaczana, *Leptinotarsa decemlineata* Say (por. niżej). Warto dodać, że w SW pojawia się też hasło *stonkowate (Chrysomelidae)* z objaśnieniem ‘rodzina chrząszczów’. Także SJPdOr nie rozwiewa naszych wątpliwości. Zgodnie z definicją *stonka* to „chrząszcz z rodziny o tej samej nazwie (*Chrysomelidae*), odznaczający się jajowatym kształtem i często jaskrawym ubarwieniem; znanych jest wiele gatunków, przeważnie szkodników roślin”. Podhasło stanowi *stonka ziemniaczana*, zwana też *chrząszczem kolorado* ‘owad z rodziny stonki, żerujący na liściach i pędach roślin psiankowatych, szczególnie ziemniaka’ (por. SJPdOr s. v. *stonka*). Stąd wynika, że każdego owada z rodziny *Chrysomelidae* można (było) nazwać *stonką*, a *stonka* ziemniaczana to

Podobne informacje można znaleźć także na portalu biblioteki cyfrowej Polona, zob. <https://polona.pl/item/zoologia-czyli-zwierzetopismo-dla-szkol-narodowych,Njc5ODcoMjM/4/#info:metadata> (dostęp: 20 lutego 2022), por. też bibliografia.

6 Dla porządku należy dodać, że wyrazu *stonka* nie podaje Michał Abraham Trotz (1764).

7 Jest to *Zwierząt domowych i dzikich, osobliwie krajowych, historii naturalnej początku i gospodarstwo. Potrzebnych i pożytecznych domowych chowanie, rozmnożenie, chorób leczenie, dzikich łowienie, oswojenie, zażycie, szkodliwych zaś wygubienie*, t. 4: *O owadzie i robakach*, w Drukarni J. K. Mości i Rzeczypospolitej u XX. Scholarum Piarum, Warszawa 1780.

8 Por.: „Tom IV. O owadzie i robakach z figurami. Przez X. Krzysztofa Kluka [...]. Za pozwoleniem Zwierzchności przedrukowany w Warszawie roku 1802” (Kluk 1802).

9 swil prawdopodobnie opiera się na słowniku Lindego, por. przyp. 4.

10 W warunkach polskich chodzi z pewnością o popularnego wówczas czerwca polskiego, *Porphyrophora polonica* L. (por. przyp. 4).

11 Warto jednak podkreślić, że *złotka* to *Chrysomela*, a nie *stonka* ziemniaczana (por. niżej).

tylko jeden z gatunków stoniek. Takie podejście nie zgadza się z ujęciami późniejszymi (por. np. SJPSzym s. v. *stonka* i WSJP PAN s. v. *stonka*), gdzie definicje stosownych znaczeń odnoszą się jedynie do stonki ziemniaczanej, a nie całej rodziny stonkowatych, *Chrysomelidae*.

Aby uporządkować nazwy, które mogłyby w historii polszczyzny dotyczyć stonki ziemniaczanej, warto sięgnąć do opracowania Erazma Majewskiego (Majewski SN, t. 1: 412). Według niego nazwa *stonka* w dziejach języka polskiego obejmowała różne rodziny, rodzaje i gatunki owadów. *Stonka* miała znaczenie *Chrysomela L.*, a chodziło o rodzaj chrząszczy¹². Znaczenie to poświadcza kilku autorów prac zoologicznych (np.: Felix Paweł Jarocki, Paweł Eustachy Leśniewski, Maksymilian Nowicki, Gracjan Chmielewski, Marian Alojzy Łomnicki i August Wrzeźniowski)¹³. Inne, bliskie poprzedniego, znaczenie to *Chrysomela cerealis*¹⁴ (poświadczone u M. Nowickiego). *Stonka* w następnym znaczeniu to *Coccinella L.*, czyli biedronka. Znaczenie to, według E. Majewskiego, jest poświadczone u trzech autorów (Jana Krzysztofa Kluka, Stanisława Bonifacego Jundziłła i Józefa Szafarkiewicza). Dalej Majewski SN przytacza nazwę *stonka topolowiec*, *Chrysomela populi*¹⁵, która poświadczona jest u P.E. Leśniewskiego (GOZ 1839). Majewski SN podaje jeszcze nazwę *stonki* (l. mn.), *Chrysomelinae*, jako określenie podrodziny (poświadczone u M. Nowickiego), oraz nazwę rodziny *stonkowate*, *Chrysomelidae* (poświadczoną u M. Łomnickiego oraz u Władysława Tynieckiego i Eugeniusza Romera). Rodzina ta miała jeszcze inną nazwę – *złotki*. Nazwa ta jest odbiciem określenia łacińskiego (por. łac. *chrŷsus* ‘złoto’ z gr. χρυσός ‘złoto’). Jest ona poświadczona u A. Wrzeźniowskiego (1888). Co interesujące, u tego autora, w tym samym roku 1888, poświadczona jest też nazwa *złotka kolorado*, *doryphora decemlineata* (por. niżej). Poza tym występują też formy *złotek*, *złotnik*¹⁶ oraz *złotka* jako określenia *Chrysomela* (rodzaju chrząszczy), które są poświadczone u wielu autorów (Majewski SN, t. 1: 510)¹⁷.

Podsumowując powyższe informacje, możemy stwierdzić, że: wyraz *stonka* po raz pierwszy jest poświadczony w roku 1780 u J.K. Kluka i ma znaczenie ‘biedronka, *Coccinella*’. To znaczenie *stonki* jest rejestrowane do roku 1861 (u J. Szafarkiewicza), czyli funkcjonowało ponad 80 lat. Nie jest to jedyne znaczenie tego wyrazu. Jest bowiem zarejestrowane u wielu autorów znaczenie ‘*Chrysomela*, rynnica’ (w tym też łacińskie nazwy gatunkowe), które jest w obiegu dość długo, bowiem podaje je także SW (1900–1927). SWil (1861) notuje kolejne znaczenie leksemu *stonka* – ‘czerwiec, *Coccus*’. Należy też nadmienić, że *stonka* w znaczeniu ‘*Chrysomela*, rynnica’ zyskała synonim *złotka* (notowany także w SW), a łaciński termin *Chrysomelidae*, oprócz polskiego odpowiednika – nazwy rodziny *stonkowate* – określono również ekwiwalentem *złotki* jako odzwierciedleniem nazwy łacińskiej, poświadczonym

12 *Chrysomela* to rodzaj chrząszczy obejmujący rynnice.

13 Poświadczenia za spisem źródeł w dziele E. Majewskiego (Majewski SN).

14 Współcześnie ten gatunek nosi naukową nazwę *złotka żdźbłowa*, *Chrysolina cerealis L.*

15 Współczesna polska nazwa naukowa tego chrząszcza to *rynnica topolowa* (dawne nazwy: *topolówka* i *stonka topolowiec*). Jest to gatunek z rodziny stonkowatych *Chrysomelidae*, podrodziny stoniek, *Chrysomelinae*.

16 Na przykład J.K. Kluk (1802: 35) rynnice nazywa *złotnikami*. Nazwa jest bez wątpliwości motywowana ich błyszczącymi i mieniącymi się w różnych kolorach pancerzykami oraz odzwierciedla treść nazwy łacińskiej *Chrysomela*.

17 Nazwa *złotka* odnosi się też do innych rodzajów chrząszczy, do ptaków i roślin (por. Majewski SN, t. 1: 510), ale nie ma to związku z niniejszymi rozważaniami.

w roku 1888 u A. Wrześniowskiego (1888: 340). U tego autora w tym samym dziele, czyli też w roku 1888, co ważne dla niniejszych rozważań, pojawia się także po raz pierwszy zestawienie *złotka kolorado*, *Doryphora decemlineata* (Wrześniowski 1888: 341), jako określenie stonki ziemniaczanej, które widnieje potem i w SW, i w nowszych słownikach języka polskiego.

Analiza tych informacji skłania do postawienia kilku pytań. Pierwsze i najważniejsze jest następujące: dlaczego biedronka, *Coccinella*, została nazwana przez J.K. Kluka *stonką*? Z pytaniem tym wiąże się kolejne: jakie cechy biedronki skłoniły tego przyrodnika do utworzenia takiej nazwy i skąd czerpał inspiracje? Jest ważne także, dlaczego nazwa ta przeszła na rynnice (a nawet czerwce, jak notują – chyba błędnie – L i SWil, por. przyp. 4). Warto też dokładniej przyjrzeć się dawnej synonimicznej nazwie stonkowatych, *Chrysomelidae*, mianowicie *złotki*, i zestawieniu *złotka kolorado*, a wreszcie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego dzisiejsza *stonka*, to jest *stonka ziemniaczana*, właśnie tak się nazywa.

Aby można było udzielić odpowiedzi na te pytania, konieczne jest w pierwszym rzędzie oparcie się na systematyce owadów i jej historii. Chodzi tu nie tylko o systematykę stonki ziemniaczanej, ale także biedronki i rynnicy.

Wypada zacząć od tego, że w roku 1824 amerykański entomolog Thomas Say (1787–1834) po raz pierwszy opisał i nazwał chrząszcza żerującego na roślinach psiankowatych. Zastosował nazwę *Doryphora decemlineata*¹⁸, ponieważ stwierdził, że jego najbardziej charakterystyczną cechą jest dziesięć czarnych prążków na chitynowym pancerzyku. Współcześnie *stonka ziemniaczana*, jak wiadomo, nosi nazwę *Leptinotarsa decemlineata* Say, ale w roku 1824 nie wyróżniono jeszcze rodzaju chrząszczy *Leptinotarsa*. Został on wyodrębniony i nazwany dopiero w roku 1836. Dokonał tego francuski entomolog Louis Alexandre Auguste Chevrolat (1799–1884). W ten sposób *stonka ziemniaczana* zyskała współczesną łacińską nazwę naukową. Wiemy ponadto, że *stonka ziemniaczana* należy do rodziny stonkowatych, *Chrysomelidae*, i podrodziny stoniek, *Chrysomelinae*. Obie te jednostki systematyczne zostały wyodrębnione przez francuskiego entomologa Pierre’a André Latreille’a (1762–1833) w roku 1802. Do rodziny stonkowatych, *Chrysomelidae*, i podrodziny stoniek, *Chrysomelinae*, należą też rynnice, np. rynnica topolowiec, *Chrysomela populi* L. (znana także pod nazwami *stonka topolowiec* i *topolówka*). Współcześnie wiadomo też, że biedronka, *Coccinella*, należy do rodziny biedronkowatych, *Coccinellidae*, czyli zupełnie innej rodziny chrząszczy niż stonkowate¹⁹.

Informacje powyższe pozwalają wyjaśnić, dlaczego J.K. Kluk w roku 1780 nie mógł pisać o stonce ziemniaczanej: wszak została ona pierwszy raz opisana i nazwana dopiero 44 lata później. Ponadto, kiedy po raz pierwszy J.K. Kluk odniósł nazwę *stonka* do biedronki, nie była wyodrębniona rodzina stonkowatych, *Chrysomelidae*, ani podrodzina stonki, *Chrysomelinae*. Z tych samych powodów pojawiająca się u S.B. Jundziłła (1807: 256–257) nazwa *stonka* nie może odnosić się do stonki ziemniaczanej, a dotyczy również biedronki.

18 Co do źródłosłowa nazwy, to jest on grecko-łaciński, por. gr. δоруφόρος ‘niosący włócznię; żołnierz straży przybocznej’, łac. *decem* ‘dziesięć’, *lineō* ‘wyznaczam w linii prostej’.

19 Powyższe wiadomości z zakresu entomologii zacerpnięłam z różnojęzycznych stron Wikipedii (angielskich, francuskich i polskich), ponieważ zawierają pełniejsze informacje z zakresu historii systematyki owadów niż klucze do oznaczania owadów występujących w Polsce, które charakteryzują się wysoce wyspecjalizowanym współcześnie podziałem owadów, jaki tu nie jest konieczny.

Próbując odpowiedzieć na pytanie, dlaczego J.K. Kluk nazwał biedronkę *stonką*, musimy przyrzeć się mechanizmom nominacji, jakie stosował autor. Otóż nawet pobieżny przegląd nazw innych owadów – a szerzej rzecz ująwszy, zwierząt – prowadzi do wniosku, że używał on nazewnictwa rodzimego, polskiego, za motywację obierając cechy rodzajowe lub gatunkowe obiektów bądź tłumacząc na język polski nazwy łacińskie²⁰. Przykładów obu typów jest bez liku, zatem zostały wybrane nazwy odnoszące się do chrząszczy „z rogatemi piersiami” oraz „z rogatą głową” (Kluk 1802: 23). Oto niektóre nazwy motywowane cechami desygnatów: *scarabaeus hercules* – *latający jednorożec*, *scarabaeus gideon* – *mały jednorożec*, *scarabaeus atlas* – *stoń latający* itd. Nazwy tłumaczone z łaciny lub inspirowane nazwami łacińskimi są następujące: *scarabaeus sacer* – *świętoszek*, *scarabaeus hispanus* – *hiszpan*, *scarabaeus taurus* – *wołek* itd.²¹ Można zatem wnosić, że tworząc neologizm *stonka* jako odpowiednik łac. *coccinella*, J.K. Kluk także czerpał z rodzimych zasobów. Nazwa nie jest tłumaczeniem z łaciny, ponieważ nie ma nic wspólnego ze szkarłatem czy nawet kolorem czerwonym (por. wyżej przyp. 4). Musi być więc motywowana cechami biedronki, ale sam autor w żaden sposób nie objaśnia jej motywacji. Oto jak opisuje nazwane owady:

Małe okrągłe chrząszczyki, które osobliwie przy iasnym słońcu na kwiatkach widzieć się daią. Z wierzchu są okrągło wypukłe, od spodu płaskie: kolor ich pospolicie iest z wierzchu czerwony, czarno kropkowany: są przecież i inne odmiany. Jedne na czerwonych, lub żółtych pokrywkach mają kropki czarne: drugie na takichże pokrywkach kropki białe: trzecie na czarnych czerwone: czwarte na czarnych białe, lub żółte (Kluk 1802: 30).

Jest oczywiste zatem, że motywacją nie może być kolor biedronek, a jakaś inna ich cecha. Gdy studiujemy się entomologiczne informacje na ich temat oraz obserwujemy, jak się zachowują, można zauważyć, że nie są one płochliwe. Poruszają się stosunkowo wolno, a na roślinach wręcz tkwią w jednym miejscu. Można powiedzieć, że „stoją” bez ruchu. Wydaje się, że jest to jedyna cecha, która w tym wypadku mogłaby stanowić motywację nazwy; innymi słowy, forma *stonka* pochodziłaby od czasownika *stać*. Wszak jedno z jego znaczeń to ‘pozostawać w bezruchu, nie poruszać się’. Byłaby przy tym oparta na temacie czasu przeszłego tego czasownika²². W takim razie powinna to być jednak postać **stanka* od rdzenia *sta-* z przyrostkami *-n-* i *-k-*²³. Nieoczekiwanie w sukurs przychodzi tu leksem *ston* notowany w L (s. v. *ston*).

20 J.K. Kluk szedł tu za dominującą w tym czasie tendencją tworzenia i pielegnowania polskiego słownictwa w nauce. Nie był w tym odosobniony, por. np. poglądy Jana Śniadeckiego na temat słownictwa z zakresu astronomii (Waniakowa 2001: 388).

21 Trzeba podkreślić, że J.K. Kluk faktycznie tworzył te nazwy, nie zaś zapisywał te, które były już w użyciu. Przemawiają za tym ich brak w słownikach języka polskiego oraz poświadczenia u E. Majewskiego (Majewski SN, t. 1: *passim*) z dzieł J.K. Kluka jako pierwszego chronologicznie autora, który je zastosował. Jest to zarazem pośredni dowód, że badacz ten jest twórcą formy *stonka*. Przy tym Karolina Domańska-Fober (2006: 55–56), analizując nazwy motyli u J.K. Kluka, również uważa, że jest on twórcą tychże nazw.

22 Formacja *stonka* nie może się opierać na temacie czasu teraźniejszego *stoi-* (*stoję*, *stoisz*), ponieważ – w pozycji antekonsonantycznej (przed *n*) – musiałby powstać derywat **stoinka*, analogicznie do form *stoisz*, *stoimy*.

23 Mielibyśmy tu do czynienia z formacją „ogólnikowo pochodną” (por. GHJP, s. 222–223), a funkcje obu przyrostków sprowadzałyby się do funkcji czysto strukturalnej (substancywizującej). Jako przykład analogicznie utworzonego derywatu asocjacyjnego może służyć formacja *branka* od czasownika *brać*.

Cytaty u Lindego pochodzą z tłumaczenia epopei historycznej *Pharsalia* Marcusa Annaeusa Lucanusa (Lukana, 39–65 n. e., rzymskiego poety), dokonanego przez Wojciecha Stanisława Chrościńskiego (ok. 1665 – ok. 1722), oraz dzieła samego W.S. Chrościńskiego (1693) – „kontynuacji” tejże epopei. Oto te cytaty wprost ze źródeł: „Ten z prywatnego urodzony Stonu Lubo szlachetny, zacny między swemi W Fortunie iednak nie miał paragonu” (Chrościński 1693: 50) oraz „Wszak biliśmy się iak kawalerowie, nie kryiąc piersi, karku, ani stonu” (Lucanus 1690: 230). Leksem jest porównany u Lindego do hasła *stan*, ponieważ występuje – jak wskazują cytaty – w tych samych znaczeniach (por. L s. v. *stan*), a także – nie wiadomo z jakiego powodu – do hasła *sztón* ‘bierka w grze’, które ma zupełnie inne znaczenie²⁴.

Z powyższych cytatów niezbieżnie wynika, że prócz formy *stan* była w użyciu rzadsza postać *ston*. Jest to wyraz o szerokim spektrum znaczeń, kontynuujący psł. **stanō* ‘stanie, położenie; miejsce postoju, przebywania; to, co stoi, nieruchoma część czegoś’, które jest derywatem od psł. **stati* ‘stać, zatrzymać się, podnieść się’ z przyrostkiem *-nō* (Boryś SEJP s. v. *stan*). Skoro w polszczyźnie funkcjonowała forma *ston* zamiast *stan*, możliwa jest także forma *stonka* zamiast **stanka*. W rdzeniu *sta-* było bowiem w okresie staropolskim długie *a* (*ā*), które potem przeszło w *a* pochylone (*ǎ*)²⁵. Jest ono współcześnie kontynuowane w literackiej polszczyźnie jako *a*, ale w dialektach zachowuje się ono różnie: jako *a*, *ǎ* oraz *o*, a nawet jako dyftong (por. Dejna 1973: m. 33). Można przypuszczać, że w języku cytowanego wyżej W.S. Chrościńskiego, urodzonego w Warszawie, możliwa była realizacja *ǎ* jako *o* w związku z taką wymową na Mazowszu bliższym (stąd *stan* > *ston*)²⁶. Co więcej, również J.K. Kluk (który miał rodziców z Warmii, gdzie dawne *ā* realizuje się jako *ǎ*), kształcący się między innymi w Warszawie, mógłby wymawiać *ā* jako *o*, zatem możliwe byłoby utworzenie przez niego formy *stonka* zamiast **stanka*. Problem w tym, że mieszkający blisko trzydzieści lat w Ciechanowcu J.K. Kluk wymawiał (a przynajmniej zapisywał) dawne *ā* jako [a], jak wykazał badacz fonetyki rękopiśmiennych kazań przyrodnika Konrad Szamryk (2010: 301). Stąd przyczyn zapisu *stonka* należy szukać gdzie indziej. Może to być podwyższenie (zwężenie) artykulacji głoski *a* przed *n*. Innym powodem, natury technicznej, wydaje się fakt, że strona fonetyczna i fleksyjna wydrukowanego dzieła odbija nie język autora, lecz anonimowego składacza, co podkreśla Irena Bajerowa (1964: 11) i zgodnie z tym założeniem za decydujące uważa miejsce wydania danej publikacji. W wypadku książki J.K. Kluka tym miejscem jest Warszawa, gdzie *ā* mogło być realizowane jako *o* (por. wyżej). Być może *comparandum* do pol. *stonka* byłaby słowacka forma *stonka* ‘łodyga’, która jest uznawana za derywat od **ston*. Jedna z proponowanych etymologii sugeruje, że wyraz słowacki jest refleksem psł. **stonō* związanego ze stind. *sthānūh* ‘pień, pał’, przy czym oba wywodzą się chyba od pie. **stā-* ‘stać, stawać’ (por. Králik SESS s. v. *stonka*). Na marginesie można dodać, że wśród polskich gwarowych form wyrazu

24 Linde podaje przekład niemiecki, a zarazem źródło formy *sztón*: „Stein im Spiele” (‘kamień (kostka) w grze’) (L s. v. *sztón*).

25 GHJP jako przykład przechodzenia *ā* w *a* pochylone podaje właśnie rzeczownik *stan*, zapisany w roku 1254 jako <*staan*> w celu oznaczenia długości samogłoski (por. GHJP, s. 57), a forma *stać* – z długim *a* – jest przytoczona jako *exemplum* działania kontrakcji ze *stojac* (*stojec*) (GHJP, s. 56).

26 Por. też gwarowe realizacje wyrazu *stan* jako *stān*, *ston*, a nawet *stón* z powiatu sieradzkiego, łowickiego, ostrołęckiego, opoczyńskiego, garwolińskiego (kart. SGP PAN). Można przytoczyć także formę *stonik* ‘stanik – część kobiecego ubioru’ z powiatu łęczyckiego (Szymczak 1962–1973 s. v.).

stonka ‘stonka ziemniaczana’ spotyka się postać *stanka* (Dejna 1983: 225). Dość prawdopodobne, że jest to hiperpoprawność, ale możliwe jest też skojarzenie wyrazu z czasownikiem *stać*, bo wszak owad ten tkwi na liściach ziemniaka prawie bez ruchu.

Wracając do J.K. Kluka i *stonki* ‘biedronki’, warto wskazać ponadto, że nie użył on znanej wtedy już od dawna postaci *biedrunka*. Forma *stonka* nie przypomina też żadnej ze słowiańskich nazw biedronki, tak literackiej, jak i gwarowej (por. OLA 1, m. 44). Dla pewności (mimo że wiadomo, iż J.K. Kluk stosował nazwy rodzime) zostały też wzięte pod uwagę liczne nazwy biedronki z pozasłowiańskich języków europejskich. Rezultat jest taki sam: żadna z obcych nazw owada nie jest źródłosłowem polskiej formy *stonka*, która najprawdopodobniej ma związek z czasownikiem *stać*. Nazwa *stonka* w znaczeniu ‘biedronka, Coccinella’ została na początku XIX wieku przejęta od J.K. Kluka przez innych zoologów (por. wyżej).

Jak wskazują przytoczone wyżej dane materiałowe, nazwa *stonka* tak się rozpowszechniła w środowisku polskich przyrodników, że posłużyła licznym XIX-wiecznym zoologom do określenia rynnic (por. wyżej). Dość wczesne poświadczenie tego stanu rzeczy znajdujemy w tłumaczeniu dzieła Antona Benedikta Reichenbacha przez P.E. Leśniewskiego. Występuje tam nazwa *stonka topolowiec* jako określenie rynnicy topolowej, *Chrysomela populi* L. (GOZ 1839, t. 2: 130, tabl. 64). Z językoznawczego punktu widzenia szczególnie jedno dzieło jest warte uwagi, mianowicie podręcznik zoologiczny Feliksa Pawła Jarockiego (1851: 241–292), zawierający obszerny słownik użytych nazw polskich, rosyjskich, łacińskich, niemieckich i francuskich. Można się z niego dowiedzieć, jaka nomenklatura zoologiczna obowiązywała w połowie XIX wieku, wszak dzieło przeznaczone było dla uczącej się młodzieży. Istotne jest zatem, że F.P. Jarocki wymienia jako jedyne następujące nazwy: *biedronka* (*Coccinella*), *czewiec* (*Coccus*) i *stonka* (*Chrysomela*) (Jarocki 1851: 160–161, 166). Nie używa natomiast nazw *złotka*, *złotnik* ani *rynnica*, których teoretycznie mógłby użyć jako określeń rynnic (*Chrysomela*). Przy okazji można też zweryfikować znaczenie wyrazu *stonka* (*Coccus*), które pojawia się w swil (por. wyżej). Jak wskazują wszystkie przytoczone dane z XIX-wiecznych dzieł zoologicznych (w tym informacje dostępne w Majewski SN), znaczenie to jest przypisane niepoprawnie, najprawdopodobniej za słownikami Lindego (por. przyp. 4).

Pora zastanowić się nad problemem, dlaczego nazwa *stonka* przeszła właśnie na rynnice. Wydaje się, że odpowiedź podsuwa tu A. Wrześniowski (1888: 341), który pisze, że biedronki są nieco do rynnic podobne, „gdyż mają ciało silnie z wierzchu wypukłe”. Rzeczywiście, gdy porównamy na przykład rynnicę topolową, *Chrysomela populis* L., której panczyk jest koloru czerwonego, i biedronkę, to się okazuje, że na pierwszy rzut oka są podobne. Rynnica topolowa nie ma jednak kropek i jest większa (może mieć do 12 mm długości)²⁷. Inne gatunki rynnic mają połyskliwe pokrywy skrzydełek, mieniające się różnymi kolorami. Stąd już J.K. Kluk nazywał je *złotnikami* (por. wyżej), A. Wrześniowski zaś używał nazwy *złotki*. Trzeba podkreślić, że w II połowie XIX wieku zaczęto w języku polskim używać odpowiedników łacińskich nazw – rodziny *Chrysomelidae* i podrodziny *Chrysomelinae* odpowiednio: *stonkowate* i *stonki* (por. wyżej). Lecz jak wspomniano wyżej, A. Wrześniowski preferuje nazwę *złotki*,

27 Należy w tym miejscu zaznaczyć, że istnieją też biedronki bez kropek (*Coccinella impunctata* L.), co notował już J.K. Kluk (1802: 30). Współcześnie ten gatunek chrząszcza z rodziny biedronkowatych określanym jest jako *Cynegetis impunctata* L.

która odpowiada semantycznie terminowi łacińskiemu (jako ekwiwalent *Chrysomelidae*). Przy tym autor ten używa też formy *stonki* jako określenia *Chrysomela*. Ponieważ jednocześnie wspomina o *złotce kolorado*, która jest dla nas najbardziej interesująca, warto przytoczyć odpowiedni fragment dzieła:

Złotki (*Chrysomelidae*), ciało mają wypukłe, pospolicie krótkie, najczęściej metalicznie błyszczące. Chrząższe i larwy karmią się liśćmi, oraz innymi miękkimi częściami drzew i roślin zielnych; rozmnożywszy się, bywają bardzo szkodliwe. Do krajowych należą rynnice (*Lina populi*, *L. tremulae*²⁸), na topoli i osice; złotka olszowa (*Agelastica alni*²⁹) na olchach [...]. Oślawiona złotka kolorado (*Doryphora decemlineata*) [...] pochodzi z Ameryki Północnej; larwa i chrząszcz żyją na ziemniakach i w razie silnego rozmnożenia się mogą zniszczyć roślinę na znacznych przestrzeniach. Stonki (*Chrysomela*) miewają świetne ubarwienie; niektóre bywają szkodliwe (Wrześniowski 1888: 340–341).

Fragmentowi temu trzeba przyrzeć się dokładniej, ponieważ jest on dość ważny dla naszych rozważań. Po pierwsze, z cytowanego tekstu wynika, że u A. Wrześniowskiego *stonki*, *Chrysomela*, są traktowane jako podrodzina *złotek*, *Chrysomelidae*; innymi słowy, stosuje on nazwę *stonki*, *Chrysomela*, jako odpowiednik dzisiejszego terminu *stonki*, *Chrysomelinae*. Po drugie, po zapoznaniu się z całym materiałem nazewniczym możemy stwierdzić, że nazwy *stonki* i *stonkowate* są wcześniejsze niż zastosowana przez A. Wrześniowskiego nazwa *złotki* (por. wyżej). Pewnym problemem jest, dlaczego wśród polskich entomologów zwyciężyły nazwy *stonkowate* i *stonki* jako odpowiedniki *Chrysomelidae* i *Chrysomelinae*, choć nazwa *złotki* lepiej oddaje łacińską treść nazw. Być może stało się tak, gdyż nazwy *stonkowate* i *stonki* były starsze, a sama forma *stonka* była już w polszczyźnie ugruntowana. Trzeba jednak przyznać, że forma *złotka* nie od razu została wycofana³⁰. O jej obecności świadczy SW (por. wyżej).

Dla porównania warto przyrzeć się nazwom rodziny stonkowatych, *Chrysomelidae* w innych językach. Oto nazwy słowiańskie: czes. *mandelinkovití* (por. czes. *mandle* ‘migdał’³¹), słowac. *liskavkovité*, ros. *листоёды*, brus. *лістаеды*, ukr. *листоїди*, bułg. *листояди*, chorw. *zlatice*, serb. *bube listare*, *zlatice*, słoweń. *lepenci* (por. słoweń. *lepiti se* ‘lepić się’)³². Widać, że nazwy wschodniosłowiańskie oraz bułgarska to złożenia mające znaczenie ‘liściojad’, natomiast – co dla nas interesujące w kontekście niniejszych rozważań – nazwa chorwacka *zlatice* i jedna z nazw serbskich nawiązują semantycznie do formy łacińskiej *Chrysomelidae*, a tym

28 Dzisiejsze terminy, określające te rynnice, to *rynnica topolowa*, *Chrysomela populi* L. i *rynnica osikowa*, *Chrysomela tremulae* Paykull.

29 Współcześnie to rynnica olszowa (olchowa), *Plagiosterna aenea* L.

30 Trzeba w tym miejscu jasno stwierdzić, że jednowyrazowa nazwa *złotka* nie oznaczała nigdy stonki ziemniaczanej. Odnosiło się do niej wyłącznie zestawienie *złotka kolorado*, stąd nie ma racji bytu ewentualna motywacja nazwy *złotka* żółtymi w czarne paski pokrywami skrzydeł stonki ziemniaczanej. Zresztą żółta barwa stonki ziemniaczanej nie jest charakterystyczna. Kolor jej pancerzyka jest bladeżółty, nieintensywny, zwłaszcza w zestawieniu z czarnymi paskami. Można sądzić zatem, że motywacją dwuczłonowej nazwy *złotka kolorado* jest fakt, że jest to konkretny gatunek złotki (*Chrysomela*).

31 Nazwa nawiązuje do kształtu chrząszczy.

32 Stonki są dość mocno przyłączone (przylepione) do liści, które zjadają.

samym do postaci *złotki*, używanej przez A. Wrześniowskiego. Można zatem stwierdzić, że forma zastosowana przez tego autora ma nawiązania w językach europejskich, a forma *stonkowate* takich nawiązań nie ma. Nazwy stonkowatych w językach romańskich pochodzą z łaciny, por. np.: hiszp. *crisomélidos*, fr. *chrysomeles*, wł. *crisomelidi*. Nazwy w językach germańskich mają znaczenie ‘chrząszcze liściowe’, por. np.: niem. *Blattkäfer*, ang. *leaf beetles*, niderl. *bladkevers* i szw. *bladbaggar*.

W dziele A. Wrześniowskiego (1888), jak już wspomniano wyżej, pojawia się zestawienie *złotka kolorado*, *Doryphora decemlineata*, jako określenie stonki ziemniaczanej, jednej z wymienianych przez autora złotych, *Chrysomelidae*. Zestawienie to występuje także później w SW (por. wyżej). Dlaczego więc potem zostało zarzucone? Odpowiedź wydaje się prosta: skoro przestano posługiwać się nazwą *złotki*, zaniechano także użycia nazwy *złotka kolorado*. Trzeba jednak pamiętać, że jest to najwcześniejsza polska nazwa stonki ziemniaczanej.

SJPdOr podaje jeszcze inne określenie tego gatunku – *chrząszcz kolorado* (por. wyżej). Ta nazwa także się nie utrzymała. Zwyciężyła nazwa *stonka ziemniaczana*, w skrócie *stonka*. Jak i dlaczego do tego doszło? Wydaje się, że odpowiedź jest dość prosta. Jak wiadomo, stonka należy do rodziny stonkowatych, *Chrysomelidae*, i podrodziny stonek, *Chrysomelinae* (por. wyżej). Ze względu na niesłychane rozprzestrzenienie się tego szkodnika ziemniaków w Europie i w Polsce w latach powojennych, stał się on najpopularniejszym, a jednocześnie najbardziej uprzykrzonym, przedstawicielem podrodziny stonek, *Chrysomelinae*³³. Chrząszcza tego trzeba było zwalczać, dużo się o nim mówiło i pisało, zatem nazwa podrodziny płynnie przeszła w potoczną jednowyrazową nazwę owada, bo – jak wiemy – prawidłowa naukowa nazwa gatunku to *stonka ziemniaczana*, *Leptinotarsa decemlineata* Say. Taki przebieg ostatniej fazy rozwoju znaczeniowego formy *stonka* pośrednio potwierdza zresztą SJPdOr (s. v.) (por. wyżej). Stąd polska nazwa *stonka ziemniaczana* jest zestawieniem, gdzie członem określanym jest rzeczownik, który odnosi się do podrodziny, *Chrysomelinae*, a członem określającym – przymiotnik opisujący, czym stonka się żywi.

Interesującym doświadczeniem jest sprawdzenie znaczeń formy *stonka* w gwarach polskich, które zwykle przechowują dawne znaczenia. Otóż brak takiego hasła w SGPKaŕł, co świadczy o tym, że w dawnych gwarach wyraz ten nie występował. W gwarach współczesnych funkcjonuje oczywiście dość powszechnie nazwa *stonka*, ale tylko w nowym znaczeniu ‘stonka ziemniaczana’ (por. kart. SGP PAN). Formy wyrazu są różne: od wspomnianej wyżej postaci *stanka*, przez najczęstszą – *stonka*, do formy *stunjka* z podwyższoną (zwiężoną) artykulacją samogłoski śródgłosowej przed *n* (por. np. Dejna 1983: 236).

Warto jeszcze przekonać się, jak wygląda polska potoczna nazwa *stonka* i naukowa nazwa *stonka ziemniaczana* na tle nazw w innych językach europejskich. Otóż część europejskich nazw stonki nawiązuje do miejsca wyjątkowego rozmnożenia się owada, skąd „wyruszył” on potem w świat, czyli do stanu Kolorado, zatem znaczenia nazw to ogólnie ‘chrząszcz Kolorado’ lub ‘żuk Kolorado’, por.: ang. *Colorado beetle*, ros. *ко́лора́дский жу́к*, ukr. *ко́лора́дський жу́к*,

33 Do podrodziny stonek, *Chrysomelinae*, należą, prócz stonki ziemniaczanej (*Leptinotarsa decemlineata* Say), złotka jasnotowa (*Chrysolina fastuosa* Scop.), złotka miętówka (*Chrysolina herbacea* Duftschmid), rynnica wierzbowa (*Chrysomela collaris* L.) i – wspomniana wyżej – rynnica topolowa (*Chrysomela populi* L.).

brus. *каларадски жук*, słoweń. *koloradski hrošč*, bułg. *колорадският бръмбар*, rum. *gândacul de Colorado* itd. Nazwy te można porównać z zestawieniem *chrząszcz kolorado*, jakie przytacza SJPDoR, które jednak nie utrzymało się w języku polskim (por. wyżej). Pewne nazwy są precyzyjniejsze, por. np.: ang. *Colorado potato beetle*, ros. *колора́дский картофе́льный жук*, gdzie określa się dodatkowo, na czym stonka żeruje. Nazw określających główne pożywienie owada też jest sporo. Mają ogólne znaczenie ‘chrząszcz ziemniaczany’, por. np.: niem. *Kartoffelkäfer*, *Erdäpfelkäfer*, port. *besouro-da-batata*, hiszp. *escarabajo de la patata*, serb. *буба кромпирача*.

Nazwy stonki w większości języków romańskich pochodzą od wcześniejszej naukowej nazwy łacińskiej o źródłosłowie greckim – *Doryphora decemlineata* Say (por. wyżej). Są one następujące: fr. *doryphore*, hiszp. *dorifora*. Niektóre z nich są dokładniej określone, to znaczy odniesione ponadto do ziemniaków, por.: wł. *dorifora della patata* i fr. *doryphore de la pomme de terre*. Warto tu przy okazji wspomnieć o angielskiej nazwie stonki ziemniaczanej, która stanowi tłumaczenie nazwy *Doryphora decemlineata* Say (por. przyp. 18), to jest *ten-striped spearman*. Część nazw zawiera dane o wyglądzie szkodnika ziemniaków, jak np.: ang. *ten-lined potato beetle*, słowac. *pásavka zemiaková*. Wreszcie są nazwy o strukturze takiej, jaką ma polska nazwa *stonka ziemniaczana*. Są to więc zestawienia, gdzie członem określanym jest nazwa odnosząca się do podrodziny, *Chrysomelinae*, a członem określającym – przymiotnik o znaczeniu ‘ziemniaczany’, por. np.: czes. *mandelinka bramborová*, ros. *картофельный листоед*, serb. *кромпирова златица*.

W konkluzji niniejszych rozważań można stwierdzić, że nazwa *stonka* przeszła skomplikowaną drogę, zanim zaczęła się odnosić do szkodnika ziemniaków. Oznaczała najpierw biedronkę, potem rynnice, by wreszcie przyłgnąć do pospolitego owada żerującego na ziemniakach. Zasadniczy wpływ na tę drogę miały odkrycia i ustalenia entomologów w XIX i XX wieku oraz pewne podobieństwo wizualne biedronek i rynnicy. Motywacją nazwy *stonka* była najprawdopodobniej niepłochliwość biedronki, ale akurat tak się składa, że *Leptinotarsa decemlineata* Say także płochliwa nie jest, wręcz przeciwnie, tkwi w jednym miejscu, dość mocno przyczepiając się do zjadanych roślin. Niniejsza próba odpowiedzi na pytanie, skąd pochodzi polska nazwa *stonka*, pokazuje także, jak dużo etymolog musi czerpać z wyników badań i ustaleń innych nauk, jeśli zajmuje się pochodzeniem słownictwa z zakresu jednocześnie języka ogólnego i naukowego, nie uchybiając przy tym zasadom zwykłego postępowania w toku dociekań historyczno-etymologicznych.

Bibliografia

- Bajerowa I. 1964: *Kształtowanie się systemu polskiego języka literackiego w XVIII wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Bandtkie J.S. 1806: *Słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do poręcznego używania dla Polaków i Niemców = Vollständiges Polnisch – Deutsches Vörterbuch zum Handgebrauch für Deutsche und Polen*, im Verlage den Wilhelm Gottlieb Korn, Breslau.
- Bańkowski ESJP: A. Bańkowski, *Etymologiczny słownik języka polskiego*, t. 1–2 (A–P), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

- Boryś SEJP: W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005.
- Brückner SEJP: A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. 3, Wiedza Powszechna, Warszawa 1974.
- Chrościński W.S. 1693: *Pharsalicy [...] Kontinuacya*, drukowano w Klasztorze Oliwskim, Oliwa.
- Dejna K. 1973: *Dialekty polskie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Dejna K. 1983: *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” XXVIII, s. 119–261 (Sa-Sy).
- Domańska-Fober K. 2006: *Jak ks. Krzysztof Kluk motyle ponazywał*, „Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny”, t. 5, s. 53–67.
- GHJP: Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Splawiński, S. Urbańczyk, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. 3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1965.
- GOZ 1839: *Galerya obrazowa zwierząt czyli Historia naturalna dokładnemi rycinami objaśniona* przez A.B. Reichenbacha, przeł. z niem. P.E. Leśniewski, t. 1–2, nakładem S. H. Merzbacha, Warszawa 1839.
- Hrabec S., Peplowski F. 1963: *Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w słowniku Lindego*, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Jarocki F.P. 1851: *Treść zoologii dla użytku młodzieży*, w drukarni pod fir. J. Kaczanowskiego, Warszawa.
- Jundziłł S.B. 1807: *Zoologia krotko zebrana, cz. 4: Owady i robactwo*, J. Zawadzki, Wilno.
- kart. SGP PAN: kartoteka *Słownika gwar polskich*, opr. przez Pracownię Dialektologii Polskiej (dawniej: Zakład Dialektologii Polskiej) Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.
- Kluk J.K. 1780: *Zwierząt domowych i dzikich, osobiwie kraiowych, historyi naturalnej początki i gospodarstwo. Potrzebnych i pożytecznych domowych chowanie, rozmnożenie, chorob leczenie, dzikich łowienie, oswojenie, zażycie, szkodliwych zaś wygubienie*, t. 4: *O owadzie i robakach*, w Drukarni J. K. Mości i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, Warszawa.
- Kluk J.K. 1802: *Zwierząt domowych i dzikich, osobiwie kraiowych, historyi naturalnej początki i gospodarstwo. Potrzebnych i pożytecznych domowych chowanie, rozmnożenie, chorob leczenie, dzikich łowienie, oswojenie, zażycie, szkodliwych zaś wygubienie*, t. 4: *O owadzie i robakach*, w Drukarni Xieży Piarów, Warszawa.
- Králik SESS: L. Králik, *Stručný etymologický slovník slovenčiny*, VEDA, vydavateľstvo SAV – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Bratislava 2015.
- L: S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Drukarnia XX. Pijarów, Warszawa 1807–1814.
- Lucanus M.A. 1690: *Pharsalia [...] Po Polsku przetłumaczonego Lukana [...] przez Woyciecha Stanisława Chrościńskiego [...] W Roku Pańskim 1690 Przełożona*, Drukowano w Klasztorze Oliwskim, Oliwa.
- Majewski SN: E. Majewski, *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich [...]*, t. 1–2, Drukarnia Noskowskiego, Warszawa 1889–1898.
- OLA 1: *Obšeslavánskij lingvističeskij atlas*, seria leksiko-slovoobrazovatel'naá, wypusk 1: *Životnyj mir*, red. R.I. Avanesov, Moskva 1988.
- SGPKarl: J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1900–1911.
- SJPDor: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978–1981.
- Sławski SEJP: F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5 (A–L), nakładem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Kraków 1952–1982.
- Szamryk K.K. 2010: *Fonetyka rękopiśmiennych kazań Krzysztofa Kluka na tle ogólnopolskiej normy językowej drugiej połowy XVIII wieku (część I: wokalizm)*, „Białostockie Archiwum Językowe”, nr 10, s. 299–318.
- Szamryk K.K. 2020: *Pisma Krzysztofa Kluka jako źródło leksykalne do Słownika języka polskiego S. B. Lindego*, „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 56–68.
- Szymczak M. 1962–1973: *Słownik gwary Domaniewka*, cz. 1–8, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- Trotz M.A. 1764: *Nowy dykjonarz, to jest mownik polsko-niemiecko-francuski [...]*, nakładem Jana Fryderyka Gledyca, Leipzig.
- sw: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego, Warszawa 1900–1927 (Słownik warszawski).
- swil: *Słownik języka polskiego*, t. 1–2, wyd. staraniem i kosztem M. Orgelbranda, Wilno 1861 (Słownik wileński).
- Waniakowa J. 2001: *Jana Śniadeckiego próba stworzenia polskiej terminologii astronomicznej*, [w:] Z. Cygal-Krupowa (red.), *Studia językoznawcze. Dar przyjaciół i uczniów dla Zofii Kurzowej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków, s. 385–396.

Wrześniowski A. 1888: *Zasady zoologii*, nakład Gebethnera i Wolffa, Warszawa.

WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: wsjp.pl, dostęp: 9 października 2021).

[Czenpiński P., Klopsch C.C., Kluk J.K.] 1789: *Zoologia czyli zwierzętopismo dla szkół narodowych*, w Drukarni Nadwornej J. K. Mci i P. Kom: E. N., Warszawa.

Summary

What do a Colorado beetle and a ladybird have in common? An attempt to determine the origin of the word *stonka* (Colorado beetle)

Keywords: etymology, beetle names, *stonka*.

The aim of this work is to try to find the etymology of the word *stonka* and to present the history of this word. In the course of research, the author discovers that the word was first attested in 1780 and meant 'ladybird'. She suggests that the word *stonka* is a native derivative and is associated with the verb *stać*. The author then examines the semantic changes of the word, which depend on the discoveries and findings of entomologists, such as the discovery of the Colorado beetle species in 1824 and the naming of the *Chrysomelinae* subfamily in Polish. Today the word *stonka* is the name of a potato pest because it is the most popular representative of the *Chrysomelinae* subfamily in Poland.